

„Nenávidím všechno, co mě pouze poučuje, aniž to zmnožuje mou činnost nebo ji bezprostředně oživuje,“ tak by se dal přeložit častý citát z Goetha. Vzpomněl jsem si na něj, když jsem pracoval na této knížce. Pomocí historie bychom se měli učit i my novináři nově nahlížet současnost, a tím i lépe chápat, kam směřujeme, tedy učit se dívat do budoucnosti, oživovat své pohledy.

Eseje, přednášky, články a rozhovory, které jsem do publikace zařadil, vycházejí většinou z historie (abychom věděli, co tradujeme v původním slova smyslu slova traditum, tedy co si přinášíme a co nám bylo z minulosti předáno), byť někdy jen nedávné, aby nám napověděly něco o tom, proč a jak se teď, na začátku 21. století, chováme.

Ač někteří novináři vyhlásí konec objektivitu a volají po nové etice žurnalistiky, mé úvahy mě vedou k následujícím otázkám: Neměli bychom se ptát i opačně, proč by se etika, viděno právě v kontextu novodobé historie, neměla zásadně měnit? Mění se role masových médií jen díky fenoménu infozábavy, politainmentu? Jaké vzory sociální image a jaká poselství, která pak vytvářejí mainstream-symboliku světa našich dětí, vysílají média do společnosti? Jak ovlivňuje estetika etiku novinářiny? Neznamenaloby nové definování etiky vzdání se snahy po objektivitě? A lze vůbec vést dialog bez vzájemné snahy po objektivitě, tedy bez domluvených standardů, které určují hranice dialogu? Jsme ještě schopní v době, kdy se rozpadají škály hodnot, které jsou obecně uznávané, kritického soudu? Jak nám v tom zabraňuje informační fetišismus? Dochází skutečně k etickému vyprazdňování života? Jsme ještě schopní přátelství, když stále větší počet lidí považuje za kvazipřátele televizní postavy? Nebo přesouvá prestižní žurnalistika dodržující staré zásady jen své těžiště: ve starých demokraciích se pěstuje v několika málo tradičních, předplatitelských novinách, vybraných časopisech, veřejnoprávních médiích či v USA v PBS-TV a v mladých demokraciích se s ní setkáme jen na několika internetových adresách a v některých knihách a dokumentárních filmech, výjimečně v novinách a časopisech?

Jedno se zdá být zřetelné: z médií se vytrácí realita. Nebo, jak říkal Niklas Luhmann: „Jak je možné informace o světě a o společnosti akceptovat jako reálné, když člověk ví, jak jsou produkovány?“ Tom Krummer, kterému se přezdívá nejhorší německý novinář, protože si vymýšlel rozhovory s hvězdami v Hollywoodu, řekl: „V době show už neexistuje žádná pravda, jen efekty.“ Mediální psycholog Peter Winterhoff-Spurk se domnívá, že jednou se informace z médií zcela vytratí a budou nahrazeny inscenacemi a performancemi. Philip Meyer dokonce vypočítal, že poslední čtenář zemře ve Spojených státech v dubnu roku 2040. Noviny a televize se proměnily v jakési nové proroxy s masovým publikem (David Halberstam).

Další otázka tedy zní: Co tato skutečnost v době zvýšeného masového vlivu médií, obzvláště televize a internetu, s naší civilizací učiní a kam ji posune? Jaký vliv mají doopravdy média na společnost a jak mění člověka? A jak mění člověka publicita, publicness, öffentlichkeit? Nemáme nově definovat etiku novinářského řemesla hlavně proto, abychom na sebe byli přísnější, aby mohly být zachované pevné normy, a ne proto, abychom je rozvolnili? Nestojí právě na nich naše schopnost komunikovat mezi sebou? Co se s námi děje na začátku 21. století, když nová estetika médií zaměnila kompetentnost za rychlost, informace za emoce, mínění za komentář, útěchu za zábavu a redakce většinou ovládl intelektuální proletariát bez profesionální hrdosti, který se rozpozná podle toho, že jeho loajalita k vydavateli je větší než novinářské schopnosti? Vracíme se zase do doby, kdy se společnost bude dělit na informační elity a bavící se proletariát? Mění se výkonnostní společnost (leistungsgesellschaft) v požitkářskou společnost (erlebnisgesellschaft)? Dokáže tržní prostředí zaručit pluralitu a různorodost informací, nebo naopak mediální produkty k sobě stále více a nebezpečněji přibližuje a měli bychom přistoupit na princip regulovaného pluralismu (J. B. Thompson)? Neměli bychom uvažovat o mediální výchově na základních školách, jak se o tom diskutuje v EU?

Jak artikulovat nebezpečí, která ohrožují naše schopnosti se bránit, aby byla v dnešním silně emocionálně vypjatém mediálním provozu vůbec slyšitelná?

Formulovat tyto obavy, to je právě to, o co se pokouším v této knize, která volně navazuje na můj předešlý soubor rozhovorů a esejí *Moc a nemoc médií*. Zatímco v první knize šlo spíše o diagnózu médií, v knize

Jak myslet média se soustřeďuji spíše na popis mediální infekce a hledání prevence, zůstaneme-li u lékařského slovníku.

Na následujících stránkách opět nenajdete žádné návody ani odpovědi, ale jen další upřesňující otázky. Prestižní média stejně jako školy by neměly lidem přinášet jen informace, ale především by měly přispívat k tomu, abychom se uměli ptát a kriticky reflektovat aktuální trendy, abychom uměli artikulovat nebezpečné otázky, tedy formulovat rizika a vedlejší účinky procesů, které ve společnosti probíhají. Úkolem spisovatelů a novinářů, jak jednou řekl v Budapešti na přednášce Amos Oz, je naučit se číst výstražná znamení a zvonit včas na poplach. Jinými slovy, klást odpor všem snadným řešením. Milan Kundera říká, že romanopisec, a já dodávám i poctivý novinář, nemůže žít v míru s duchem doby. Nebo, jak říká Václav Bělohradský, musí klást nebezpečné a rozbíječské otázky. Také bychom mohli říci: Naší povinností je rozbít klíše politiků, lobbistů a manažerů, která nás mají uchlácholit.

Kdyby se nám podařilo přivést k životu alespoň jednu noviny, které budou umět rozeznávat zvláštní a výstražná znamení a vzdorovat duchu doby, mohli bychom jednou mít v Praze sochu kamelota, který takové noviny bude prodávat, jako mají v Lisabonu. Mosazný prodáváč s nedopalkem cigarety v puse a s frajersky nasazenou placatou kšiltovkou na hlavě tam nabízí Diário de notícias v ulici, která se jmenuje stejně jako zmíněné noviny.

Když se nám to ale nepodaří a z novin, a z médií vůbec, učiníme pouhé zboží, vytrhneme je všechny z kulturního provozu, pácháme zlo. Jako je základním atributem hmoty čas a prostor, podobně je základním atributem člověka kultura, k níž média neodmyslitelně patří, a proto se musíme o jejich kvalitu rvát. Rveme se totiž o sebe.

Jestliže namítnete, že jsem snilek a fantasta, odpovím jednoduše: Nemáme právo nesnit, nechťit uskutečnit sny, jež Bůh napsal do nás a pro nás.

K. H., Dobřichovice 7. srpna 2005